

Brojni strateški planovi i dokumenti o zelenoj energetskej budućnosti Istre, zasnovani na kontekstu potpune ovisnosti regije o turizmu, već su ispisani. No, njihova učinkovitost je krajnje upitna. Jedan od ključnih razloga tome jest što su nastali u okviru povlačenja sredstava iz europskih fondova koji su uglavnom usmjereni na edukaciju i širenje svijesti stanovništva.

Energetska problematika na prijelazu tisućljeća (ponovno) figurira kao jedno od najznačajnijih političkih pitanja, globalno, ali i lokalno. Geopolitički aspekt je i dalje snažno prisutan, ali mu je dodan i ekološki, odnosno, sada već konsenzualno prihvaćen kao veliki problem, aspekt zagađenja okoliša i klimatskih promjena te povezanih alarmantnih, pa i apokaliptičnih projekcija za budućnost čovječanstva. Kako se spuštamo sa globalne na regionalne i lokalne razine, taj aspekt postaje (ili bi barem trebao postajati) sve značajniji faktor u formiranju energetske politike.

Pitanje zagađenja postaje posebno bitno u područjima koje, poput Istre, u znatnoj mjeri ovise o turizmu, odnosno bazičnom rentijerstvu na temelju "netaknute" prirode. Štoviše, Istarska županija se pritom ne zadržava na standardnom receptu "sunca i mora", već u naporima da oživi i slabije razvijenu unutrašnjost poluotoka, aktivno godinama stvara imidž "zemlje maslina, vina i tartufa", uz koji neizostavno dolazi i ekološko brendiranje. Za očekivati bi, stoga, bilo kako će u najrazvijenijoj hrvatskoj regiji poprilično razvijen biti i sektor proizvodnje energije iz obnovljivih izvora, no kako se konstatira u Nacrtu Županijske razvojne strategije 2016.-2020., "[p]roizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora trenutačno nije značajna".

Osnovni razlog tome vjerojatno je činjenica da termoelektrana Plomin u potpunosti zadovoljava sve potrebe za električnom energijom u županiji, a najznačajniji oblik korištenja obnovljivih izvora je grijanje na drvenu biomasu te zagrijavanje tekuće vode solarnim panelima. Prvi blok TE Plomin bi uskoro trebao biti ugašen (iako se spekulira i o produženju rada), a u planu je novi, Plomin C, za kojeg je prvotno bilo planirano da bude pogonjen ugljenom. Ipak, dugogodišnje protivljenje stanovnika poduprtih organizacijama civilnog društva našlo je odjeka i u županijskim strukturama, koje kroz prostorne planove već dugo predviđaju isključivo plin kao energent, a u nedavnom istupu župan Valter Flego dodao je i mogućnost "obnovljivih izvora", ali realno je takav scenarij znatno manje moguć.

Nakon negativnog mišljenja regulatornog tijela Europske komisije za zaštitu tržišnog natjecanja o HEP-ovom aranžmanu s investitorom Marubenijem, Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja nedavno je napokon odlučilo odobriti prijedlog novog županijskog prostornog plana u kojem ostaje plin kao energent. Crveno svjetlo iz EU ugovoru s Marubenijem je, čini se, barem na neko vrijeme zaključilo priču o ugljenu kao mogućem

energentu.

Ovaj je čvrsti stav Istarske županije prvenstveno bio motiviran mogućim štetnim utjecajem na lokalnu zajednicu, no istarski politički čelnici povremeno izražavaju i zabrinutost za globalne klimatske promjene koje donose emisije stakleničkih plinova, posebno prilikom predstavljanja relevantnih EU projekata u koje se uključuju. No, sumnju na njihovu iskrenu predanost misiji lokalnog i globalnog smanjenja emisija CO₂ sagorijevanjem fosilnih goriva ipak baca zaglušujuća šutnja za vrijeme široke javne rasprave o eksploataciji nafte u Jadranu, koja je na noge podigla cjelokupnu nacionalnu javnost.

Ipak, bitno je da Istarska županija ima svoj "Zeleni plan", i to, kako se rado za mnoge stvari ovdje voli isticati, "prva u Hrvatskoj", zar ne? Da, ali samo ako se ne radi o još jednoj "strategiji" koja je mrtvo slovo na papiru, a koja služi prvenstveno kao "temelj za daljnju prijavu projekata na europske operativne programe", odnosno podebljavanja lokalnih proračuna EU sredstvima, a koja nerijetko budu iskorištena za "business as usual" lokalne samouprave ili čak daljnje građenje pukog "imidža", a ne doprinosu održivoj i društveno korisnoj promjeni u lokalnoj zajednici.

Ostaje iskreno se nadati kako takva sudbina neće zadesiti "Zeleni plan Istarske županije", budući da on sadrži smjele vizije na polju održive energetike, pa na temelju istraživanja Energetskog instituta Hrvoje Požar, pod nazivom "Potencijali obnovljivih izvora u Istri", postavlja scenarij po kojem bi do 2030. sva električna energija za potrebe županije dolazila iz obnovljivih izvora, prvenstveno solarnih i vjetroelektrana. Proizvedena bi energija i premašivala potrebe županije, pa bi se mogla i izvoziti. Emisije CO₂ smanjile bi se za 21 puta, sa 979,49 kilotona 2012. na 45,83 kilotone 2030. godine.

Jasno, postizanje takvih, pa i mnogo skromnijih ciljeva, iziskuje implementaciju brojnih i raznolikih mjera, pa optimistični autori "Zelenog plana" navode cijeli niz mjera usmjerenih na smanjenje emisija stakleničkih plinova, iskorištavanje obnovljivih izvora energije i povećanja energetske učinkovitosti: propisivanje strogih pravila zelene gradnje i uvjetovanja obaveze investitorima da grade objekte po tim propisima, osnivanje i poticanje energetske zadruge, elektrifikacija javnog transporta, poticanje kupovine električnih automobila putem subvencija, besplatnih cestarina i tunelarina, besplatnih punjenja na određenim postajama, dijeljenja električnih vozila između gradskih uprava i tvrtki, inzistiranje na zelenim javnim nabavama koje ne bi favorizirale najjeftinije proizvode i usluge, već one s najmanjim globalnim utjecajem na okoliš, itd.

Nažalost, očito je kako u globalnom, ali i lokalnom okruženju polu-perifernog neoliberalnog kapitalizma, većina ovih mjera nije prihvatljiva, ili čak jednostavno nije izvediva. Istarske autoceste, naprimjer, nisu u javnom vlasništvu, već pod privatnom koncesijom. Nadalje,

svakodnevna praksa pokazuje kako su investitori ti koji propisuju uvjete vlastima, a ne obrnuto. Električni su autobusi skup(lji), pa ne dolaze u obzir u vremenima u kojima je "štednja" promovirana iz privremene "nužnosti" u vječnu vrlinu po sebi, a isto ograničenje vrijedi i za sustavno provođenje zelene javne nabave. Stoga dobijamo nekakva polurješenja, poput javne nabave za opskrbu električnom energijom Grada Pule, koja propisuje minimalni udio od 50% struje iz obnovljivih izvora, ali ipak jeftiniju cijenu boduje više od visine tog udjela.

Također, iz istog razloga nas ne treba čuditi da su pored svih navedenih (a bilo ih je još) predloženih mjera iz vizionarskog "Zelenog plana", u ipak operativniji dokument Nacrta Županijske razvojne strategije 2016.-2020. u sklopu mjere "Promocija i korištenje obnovljivih izvora energije" uvrštene tek vrlo konzervativne, još k tome neodređene aktivnosti subvencija za proizvodnju električne i toplinske energije obnovljivih izvora, za projekte uzgoja kultura za proizvodnju biogoriva te na koncu - provođenje edukativno-promotivnih kampanja za podizanje razine svijesti o potrebi tranzicije na obnovljive izvore energije. Za navedene aktivnosti predviđeno je sveukupno tek 90 milijuna kuna u 4 godine. Usporedbe radi, prioritet "Razvoj, očuvanje i promoviranje istarskog identiteta" vrijedi 476 milijuna kuna, a za "Razvoj sporta i rekreacije" alocirat će se preko milijardu kuna, dakle preko 10 puta više sredstava.

Osim nekolicine projekata na županijskoj razini (uglavnom tzv. kogeneracija, proizvodnja bioplina kao nusprodukta obrade otpada, te korištenje geotermalne energije u dva vrtića), koje provode i koordiniraju Istarska razvojna agencija i Istarska regionalna energetska agencija, određene aktivnosti povezane uz održivu energetiku provode se i na nivou gradova, prvenstveno kroz projekte europske organizacije "Sporazum gradonačelnika". Organizaciji su se od 2013. godine pridružili gotovo svi istarski gradovi. Sudjelovanjem u nizu projekata obvezali su se do 2020. godine za po 20% smanjiti svoju potrošnju energije, emisiju stakleničkih plinova te povećati udio energije iz obnovljivih izvora (tzv. plan 20-20-20). Iako projekt predviđa izvještavanje o indikatorima svake dvije godine od donošenja akcijskog plana, istarski gradovi svoje izvještaje još nisu objavili, pa ne možemo znati koliko su u postizanju tih ciljeva uspješni.

No, usprkos činjenici da još nismo vidjeli niti prve izvještaje o provođenju akcijskih planova, upravo je ovih dana objavljeno kako gradovi ulaze u novi EU projekt, u sklopu kojeg će biti "usvojeni novi i nadograđeni stari Akcijski planovi održivog korištenja energije", a predviđa se i kako će provedba novih edukacija i "aktivnosti podizanja svijesti" omogućiti istarskim lokalnim vlastima da realiziraju "aktivnosti koje će znatno nadilaziti ciljeve 20-20-20 zadane od strane Europske unije". No, koliko je još uistinu potrebno "edukacija" i "razmjene

iskustava”, koji se redovno navode kao osnovne aktivnosti pri nebrojenim sličnim projektima “uspješnog povlačenja EU sredstava”?

Teško je, naime, vjerovati da je, nakon silnih projekata i izrađenih akcijskih planova, nakon osnivanja Tima za prilagodbu klimatskim promjenama, baš nedostatna educiranost i nedovoljna razina svijesti kriva što će i ove godine upravni odjeli Grada Pule spaliti lož ulja u vrijednosti od 190.000 kuna, iako je većina provedenih projekata usmjerena upravo prema objektima javnog sektora. Inače, javni sektor troši samo 7% energije u županiji, dok je udio potrošnje kućanstava čak 72%.

“Zeleni plan” navodi kako u “Registru projekata i postrojenja za korištenje obnovljivih izvora energije i kogeneracije te povlaštenih proizvođača”, u trenutku izrade dokumenta, postoji upis o 54 planirana postrojenja na području županije. No ti veliki projekti iziskuju ulaganja znatnih sredstava, a županija očito ima druge prioritete, dok velike privatne investicije u energetska mrežu, pogotovo u kontekstu ekonomske krize, također nije realno očekivati, a čak i kad bi bile realne, takve velike privatne investicije u energetska sustav nisu poželjne iz perspektive društvene koristi i odgovornosti, kako se na Biltenu više puta pisalo.

Dakle, očito je kako napore, uz nastavak i intenziviranje pozitivnog trenda održive gradnje u javnom sektoru, prvenstveno treba usmjeriti prema podizanju standarda kućanstava, puno više nego prema “svijesti” stanovništva. Istrani i Istranke su već sasvim sigurno dovoljno osviješteni i informirani da bi, kada bi to bili u mogućnosti, postavili solarne panele, ako zbog ničega, onda zbog uštede na računima za struju. Zato je potrebno osigurati promišljen i progresivan sustav poticaja i sufinanciranja malih proizvođača/potrošača, a posebno osnivanje energetska zadruga, koje su na svojim plećima iznijele njemačko OIE “čudo”. Generalno gledano, želi li Istra pripomoći globalnom ublažavanju posljedica klimatska promjena, taj bi sustav svakako trebao više ličiti na mjere predložene “utopističkim” “Zelenim planom” nego “realističkim” nacrtom razvojne strategije.

izvor: bilten.org